

DOPRINOS DIETRICHA VON HILDEBRANDA FILOZOFIJI ODGOJA

Iris Tićac

Teološki fakultet, Rijeka

Primljeno, 12. srpnja 2005.

Svrha je i cilj ovoga rada pokazati na koja odgojna pitanja filozofija Dietricha von Hildebranda, jednog od najznačajnijih predstavnika filozofije fenomenološkog realizma ili tzv. muenchenske fenomenologije, daje odgovor, odnosno osvijetliti aktualnost njegovih doprinosa na području etike, filozofijske antropologije, filozofije vrijednosti i njihovo značenje za filozofiju odgoja. S tom nakanom u radu se najprije nastoji osvijetliti Hildebrandov doprinos raspravi o autonomiji pedagogije.

Ključne riječi: filozofija odgoja, pedagogija, vrijednost

1. Hildebrandov doprinos raspravi o vlastitoj zakonitosti ili autonomiji odgojnog čina

U tekstu naslovljenom *Postoji li autonomija pedagogije?*¹, prvi put objavljenom 1932. godine, Hildebrand se uključuje u poznatu raspravu o vlastitoj autonomiji pedagogije kao znanosti. U odgovoru na ovo pitanje Hildebrandu se kao prva zadaća nameće jasno pojmiti u kojem se smislu može sasvim općenito govoriti o vlastitoj zakonitosti, odnosno pokazati što može na smisleni način biti mišljeno pod »vlastitom zakonitošću«. Pritom Hildebrand ukazuje na ekvivokaciju termina »vlastita zakonitost«, odnosno njegovu dvostruku primjenu.

O autonomiji ili vlastitoj zakonitosti može se ponajprije govoriti u širem smislu, odnosno u smislu ontičke osobitosti. U tom se slučaju pod tim izrazom može razumijeti činjenica da heterogena područja bitka posjeduju svoj vlastiti *ratio*.

O autonomiji ili vlastitoj zakonitosti može se govoriti u još jednom sasvim drukčijem, užem smislu. Tada se tim terminom misli činjenica po-

¹ D. von HILDEBRAND, *Gibt es eine Eigengesetzlichkeit der Paedagogik?*, u: *Idolkult und Gotteskult. Gesammelte Werke Bd. VII.*, Regensburg 1974. Prvi put objavljeno u: *Zeitliches im Lichte des Ewigen*, Regensburg 1932.

stojanja vlastitog značenja ili vlastite vrijednosti područja. Hildebrand pritom upozorava kako je potreban poseban oprez u odnosu na konsekvence koje iz ovih dvaju tipova vlastite zakonitosti proizlaze za naš praktični stav prema svijetu. Vlastitu zakonitost u širem smislu, koju nalazimo na svim područjima života moramo poznavati, ali se u praktičnom činjenju ne smijemo prepustiti njenom učinku. Ma kako mogla biti različita područja života, čovjek je jedinstvena cjelina koja se ne može razriješiti u različite djelomične funkcije. Isto tako, valja voditi računa o tome da su područja života koja posjeduju vlastito značenje i vlastitu vrijednost u svojoj vlastitoj vrijednosti uklopljena u objektivni rang-poredak vrijednosti. Ne postoji područje prema kojemu osoba može zauzeti stav, a da time nije na bilo koji način dotkanuta čudoredna sfera. Tako je »izvjesno da pitanje je li nešto pravo umjetničko djelo, ovisi o njegovoj estetskoj vrijednosti. Ali kod pitanja treba li to umjetničko djelo egzistirati ili ne, mora se voditi računa o posve drugim motrištima. Pomislimo li da bi ono moglo biti ostvareno čudorednom nepravdom, tada je bolje da umjetničko djelo ne egzistira, budući da čudoredno zlo uključuje veću nevrijednost nego estetsko zlo«. ² Hildebrand ističe prioritet čudoredne sfere. Ona nije samo viša u odnosu na druga područja vrijednosti, već predstavlja »žarište kozmosa«. Ona spada u »*unum necessarium*« za osobu.

Nakon bistrenja pojma »vlastita zakonitost«, Hildebrandu se kao prva odlučujuća teza koju ovdje treba ispitati nameće pitanje vlastite zakonitosti pedagoškog čina ili odgoja, jer očito pitanje autonomije pedagoške znanosti pretpostavlja pitanje vlastite zakonitosti pedagoškog zbivanja.

2. Postoji li vlastita zakonitost odgojnog čina?

Hildebrand pokazuje kako je odgoj u svojoj vlastitoj zakonitosti ovisan ne samo o tome kako se shvaća bit osobe, nego i o svijetu objektivnih vrijednosti. Nedvojbeno u temelju svakog odgoja leži ideal osobnosti, određeno shvaćanje, slika čovjeka. No, Hildebrand ističe kako je nemoguće spoznati osobu ako ne spoznamo svijet objektivnih vrijednosti i puninu smisla. Samo duboko prodiranje u bit osobe, njezinih stavova, čina, kao i svijeta objektivnih vrijednosti može odgovoriti na temeljno pedagoško pitanje: kako svjesno postići otvorenost za odgoj?

² Isto, 381.

2.1. Ovisnost odgoja o svijetu objektivnih vrijednosti

Dok zastupnici autonomije odgojnog čina tvrde da osoba koju se odgaja mora biti samosvrha te da se ne smije poći od objektivne vrijednosti jer bi se osoba učinila pukim sredstvom za bilo koje objektivno dobro, Hildebrand skreće pozornost na pogrešku sadržanu u takvu stavu: »Čini se da se tako postupa kao da je objektivna vrijednost nešto osobi heterogeno ... U zbilji je osoba tek tada glavna tema kada intendiram iz nje učiniti objektivno punovrijednu osobu ... Što više uzimam jednu osobu ozbiljno i što je više ne vidim kao puko sredstvo za postignuće apersonalnog dobra, toliko više ciljам na realizaciju vrijednosti osobe u njoj ... tako dugo dok te objektivne vrijednosti osobe ne intendiram, ne postoji pravi interes, prava ljubav«. ³

Hildebrand uvijek iznova ističe da u bit osobe spada da se intencionalno odnosi prema objektima, prema vlastitom bitku, istini, realnosti, i drugim osobama. Hildebrand u čovjeku vidi biće koje je sposobno spoznati vrijednosti, biti njima aficiran i na njihov poziv dati primjereni odgovor. I upravo iz predanja vrijednostima izrasta vlastita vrijednost osobe. Hildebrand upozorava da se osoba posve pogrešno shvaća ako se razumije kao imanentna bitnost koja je usmjerena jedino na vlastito usavršavanje. Ljudska osoba u izvršenju svojih čina nije zatvorena u imanentne svrhe svoje naravi. Njezin duhovni život nije samo tendencija ispunjenju vlastitog bića, razvoj entelehije. Osobni život kao ljudski u svim svojim aspektima rukovodi se principom transcendencije. Osoba se može obratiti drugim bićima za volju njih samih u pravoj transcendenciji. Najvišu točku transcendencije, prisutnu već i u spoznaji, čovjek dostiže u odlukama i afektivnim odgovorima. U ljubavi i moralnim činima čovjek sebe transcendirira u drugom smislu: on je sposoban na poziv dobra dati primjereni odgovor volje i srca. Odlučuje li se osoba za jedno biće temeljem njegove vrijednosti, odvija se vrijednosni odgovor. Autentično se biće može poistovijetiti samo s osobom koja ljubi, transcendirira sebe, ostvaruje dobrotu i vrijednost. Drugim riječima, nju nije moguće razumijeti ukoliko se ignorira objekt i smisleno motiviranje njenih doživljaja objektom i vrijednostima. Tako je odgoj, zaključuje Hildebrand, u svojoj vlastitoj zakonitosti ovisan ne samo o tome kako se shvaća bit osobe, nego i o svijetu objektivnih vrijednosti.

2.2. Odgojni čin kao vrijednosni odgovor

O vlastitoj vrijednosti pedagoškog čina može se smisleno govoriti samo kada se misli na vrijednost koja iz odgojnog čina izrasta odgajatelju,

³ Isto, 389.

bilo to oslobađanje od egocentričnosti, bilo čudoredna vrijednost koja prijanja uz sam odgojni čin. Ali, zastupnici autonomije očitno nisu mislili na ovu vlastitu vrijednost. Ona je akcidentalna i nije tema odgoja. Ona je epifenomen, tj. postavlja se samo tada kada nije tema i kada je odgajatelj sasvim usmjeren predanju odgajaniku i njegovoj vrijednosti. »Odgoj koji bi se poduzimao samo za volju te djelatnosti, kao prilika potvrđivanja odgojnoga talenta, bio bi bez čudoredne vrijednosti koju posjeduje istinski odgojni čin«. Hildebrand naglašava antipragmatički karakter odgoja. U temelju odgoja leži vrijednosni odgovor.

Duša vrijednosnog odgovora jest svijest da svakoj vrijednosti, odgovarajuće njezinoj visini, pripada primjereni odgovor. Svakim takvim odgovorom podvrgava se osoba zahtjevu *logosa* vrijednosti i sebe transcendirira. To transcendiranje postaje posebice jasnim kada čudoredno značajna vrijednost, a osoba je pramodel čudorednog dobra, zahtijeva odgovor. Ispunjenje odnosa primjerenosti određeno je motivacijom i objektivnom relacijom između čina i predmeta, a ne bilo kojom nutarnjom biti odgojnog čina izvanjskom relacijom faktične učinkovitosti. Promatramo li odgoj kao vrijednosni odgovor, to znači da motiv ne smije biti želja proizvesti promjenu osobe, nego punovrijednom dati odgovor koji mu pripada. Time Hildebrand ističe kako se čovjek treba obratiti svijetu vrijednosti ne za volju odgoja, nego zbog vrijednosti samih i tek tada može izvršiti odgojnu ulogu koja je *superabundantni efekt*, a ne intendirani učinak. Odgoju je vlastito ono što je Augustin nazvao *frui* i suprotstavio onome *uti*.

Iz rečenoga slijedi da o vlastitoj zakonitosti odgojnog čina u prvom, širem smislu može biti riječi u sasvim ograničenom i uvjetovanom smislu, jer je to područje koje je nerazrješivo od drugih. »Prije je osebujnost tog područja tako biti usidren u biti osobe kao pretpostavke i u vrijednosti osobe kao cilja, da izolacija obaju nije ni u kojem smislu moguća«. ⁴ Još se manje može govoriti o vlastitoj zakonitosti u drugom smislu riječi. Ali, to ne znači da cilj odgoja nema vlastitu vrijednost i da istinski cilj odgoja ne mora biti neovisan o namjerama kod kojih se osoba shvaća kao sredstvo za nešto drugo. Da u ovom zadnjem zahtjevu predstavnika autonomije pedagoškog čina leži nešto opravdano, prihvaća i Hildebrand, uz napomenu da to vrijedi utoliko ukoliko se polazi od materijalno ispunjenog cilja odgoja, a to znači od vrijednosti osobe u objektivnom rang-poretku. Istinska vlastita zakonitost pedagogije, njezina ontička osebujnost, njezin smisao zahtijeva polazište u objektivnom rang-poretku vrijednosti.

⁴ Isto, 392.

2.3. Ovisnost odgoja o pravoj svrsi i zadnjem cilju čovjeka

U djelu *Svetost i sposobnost* Hildebrand razračunava s onim obilježjem prakse njegova vremena⁵ koje je u suprotnosti s pravim određenjem i pozivom čovjeka. To obilježje nazvao je »herezom sposobnosti«. Posebna forma ove »hereze sposobnosti« sastoji se u idoliziranju velikih postignuća na tehničkom, sportskom i drugim područjima. Time se težište premješta s čovjekova čudoredna središta, onoga što je on kao osoba, na ono što pruža. U prilog aktualnosti Hildebrandovih razmišljanja govori činjenica izvjesne deficitarnosti odgoja danas, koji je isto tako usmjeren na neku vrstu uspjeha. Cilj je »vještina, sposobnost«, a ne osobnost. Iako ljudska osoba ima nedvojbenu prednost pred »objektivnim postignućima«, tu vrijedi čudan paradoks, kaže Hildebrand. U bit osobe spada biti upravljena ne na sebe nego na objektivne vrijednosti. Tema vrijednosti u razvoju osobnosti dominirajuća je. No, nije svaka vrijednost osobotvorna. Da to nije tako, pokazuje Hildebrandovo razlikovanje dviju komponenti osobnosti. Jednu čini ono što Hildebrand naziva »baštinom biti«, »potpuno bitnih duhovnih organa«, spoznajne snage, sposobnosti za ljubav, jakosti volje, aktualizacije potencija osobe.

Druga se odnosi na čovjekovu povezanost sa svijetom vrijednosti i istinom te uključuje sposobnost uočavanja vrijednosti i sposobnost za vrijednosno-odgovarajuće predanje. Svaka od spomenutih dimenzija uzeta za sebe nije dostatna. Prva dimenzija konstituira nužni temelj personalnog razvoja i leži izvan područja osobne slobode. Suprotno tome, druga se dimenzija ne nalazi sama od sebe tamo gdje je prisutna prva. Ta druga dimenzija, umjesto prave osobnosti, može izrasti samo iz shvaćanja vrijednosti i svjesnog odgovora na vrijednost. Odlučujuće je za razumijevanje istinske osobnosti razlika između darovanih sposobnosti i njihove vrijednosti, i vrijednosti koje se postižu slobodnim svjesnim činom odgovora. Primat pripada čudorednim vrijednostima. Ma kako široko bilo područje vrijednosti koje čovjek može ostvariti, čudoredne vrijednosti zauzimaju jedinstveno mjesto u njegovu životu. One su jedine nužne za svako ljudsko biće, ma koje bile posebne vrste njegove nadarenosti. Temeljno pitanje čovjeka nije je li on sposoban proizvesti apersonalna dobra, nego tko je on, koje osobne vrijednosti ostvaruje. Odgoj je ozbiljenje vrijednosti, a svrha ozbiljenje osobnosti. Znak je prave osobnosti vrijednosno-odgovarajuće držanje, odnosno živa svijest da punovrijednom pripada adekvatni odgovor.

⁵ D. von Hildebrand se u prvom redu suprotstavlja modernom antipersonalizmu.

⁶ D. von HILDEBRAND, *Heiligkeit und Tüchtigkeit*, Regensburg 1969., 9.

Kako čovjeka učiniti sposobnim, otvorenim za shvaćanje vrijednosti, aficiranje vrijednošću i odgovor na vrijednost?

Kako otvoriti osobu za spoznaju čudorednih vrijednosti ako ne poznajemo u čemu se temelji sljepoća za vrijednost?

Hildebrandove fine analize tipova sljepoće za vrijednost u djelu *Čudorednost i etička spoznaja vrijednosti*⁷ svakako predstavljaju važan doprinos odgoju.

Za našu temu posebice je zanimljiv tip tzv. parcijalne sljepoće za vrijednosti koji je često povezan s prenamagavanjem izvančudorednih vrijednosti, a potječe od odgoja i običaja. Izvančudoredne vrijednosti koje nameće suvremena civilizacija kao što su udobnost, pokretljivost i samoostvarenje, Hildebrand promatra kao supstitute za čudorednost. On upozorava na važnost vrijednosnog ozračja za usvajanje vrednota: «Kako će osoba postati puna ljubavi ako joj ne otvorimo vrijednost duhovne osobe u tuđoj osobi ... Kako će netko postati duhovno bogatiji i dublji čovjek ako mu nisu otvorene vrijednosti spoznaje, ljepota umjetnosti, ako nije hranjen istinskim kulturnim dobrima?»⁸

Odgoj je suodgovoran za stvaranje duhovnog ozračja sklonog vrijednostima. Mnogi su upravo jer im nedostaje vrijednosno ozračje, slijepi za neke vrijednosti ili ih ne znaju ispravno smjestiti na ljestvici vrijednosti.

Drugi tip »hereze sposobnosti« sastoji se u idoliziranju rada. Ona se izražava u »kobnoj alternativi«: rad ili zabava. Rad se pojavljuje kao prototip ozbiljnog te zajedno sa sposobnošću, postaje neka vrsta *causa exemplaris* za sve što nije čisti odmor i zadovoljstvo. S pravom Hildebrand kritizira ovakvo gledanje na odnos rada i slobodnog vremena. «Ta moderna alternativa između rada i zadovoljstva u izvjesnom je pogledu znak infantilizma. Za dijete je normalno gledati na školu kao ozbiljni dio života i ozbiljno poistovjetiti s neugodnim, opterećujućim zadaćama».⁹

Danas se kreativnost, shvaćena kao »maštovita uporaba svojih sposobnosti, iznenađujuće i sve veće nadmašivanje sebe samoga i davanje istinski vrijednog doprinosa, novog prinosa svijetu«, postavlja kao vrijednost po sebi. Iako je kreativnost nedvojbena vrijednost, neprihvatljivo je njezino apsolutiziranje. I ovdje je značajno Hildebrandovo inzistiranje na primatu čudorednih pretpostavki poziva. Kao primjer navodi velikog umjetnika koji treba biti sposoban za predanje umjetničkoj ljepoti. Ni zahtjev

⁷ Usp. D. von HILDEBRAND, *Sittlichkeit und ethische Werterkenntnis*, Vallendar Schoenstadt, 1982.

⁸ D. von HILDEBRAND, *Gibt es eine Eigengesetzlichkeit der Paedagogik?*, 391.

⁹ D. von HILDEBRAND, *Heiligkeit und Tüchtigkeit*, 40.

za više novca, ni žed za slavom, niti bilo koji drugi motiv ne smije ga voditi tome da iznevjeri unutarnji zahtjev prave umjetničke ljepote. Isto tako, istinski filozof u svojem traganju za istinom treba biti spreman priznati svoje granice i u temeljnom držanju strahopoštovanja slušati glas bića. Ne očituje li se upravo u tom trudu i nastojanju oko istine istinska kreativnost? Može li se uopće biti kreativan ako se naše djelovanje ne odvija u istini i dobroti?

Teško je u današnjem materijalističkom okružju usvojiti duhovne vrijednosti. Kada ih čovjek i priznaje može na čudan način ostati njima nedotaknut. Da bi čovjek mogao odgovoriti na vrijednosti, mora ih ne samo spoznati, nego i njima biti aficiran. Za filozofiju odgoja značajan doprinos predstavlja i Hildebrandova afirmacija afektivnosti.

3. Rehabilitacija afektivnosti i implikacije za odgoj

Velika je Hildebrandova zasluga što je ukazao na pogrešnost stava koji duh poistovjećuje s intelektom i voljom, a čitavu sferu srca izjednačuje s osjećajnim stanjima. Suprotno tome, Hildebrand ukazuje na značajnu razliku koja postoji između afektivnih odgovora i osjećajnih stanja. Radost, tuga, oduševljenje, ljubav afektivni su odgovori kod kojih postoji smisleni odnos između doživljaja i predmeta, a koji kod pukih osjećajnih stanja izostaje. S tim u svezi važno je i Hildebrandovo razlikovanje izravne, neizravne i sudjelatne slobode.¹⁰ Sloboda je pretpostavka odgoja. No, s druge strane znamo kakve prepreke odgoju stoje na putu. Činjenica je da čovjek ne može na isti način raspolagati svojim emocijama, odnosno očito nema istu slobodu narediti afektivni odgovor kao što je moguće narediti čin volje. S tim u svezi Hildebrand postavlja pitanje: »Može li se iz toga zaključiti da afektivni odgovori potpuno izmiču iz područja dostupnog slobodi?« Ne čudi što Hildebrand niječno odgovora na ovo pitanje, no važnije je opravdanje koje daje: »Kada se u našoj duši uspinje radost, naše slobodno duhovno središte ne ispunjava manje odlučujuću ulogu; naime, slobodno sankcioniranje ili dezavuiranje te radosti. Možemo se identificirati, solidarizirati s našom radošću ili je odbiti. Ovdje dodirujemo najdublju točku ljudske slobode«. Hildebrand ovdje govori o sudjelatnoj slobodi. Afektivni odgovori nastaju spontano, a ipak smo za njih odgovorni. Taj paradoks Hildebrand objašnjava usredotočujući se na fenomen osobne sankcije. Time nam pokazuje da možemo odi-

¹⁰ O tome vidi šire u: D. von HILDEBRAND, *Ethik. Gesammelte Werke Bd.II*, Stuttgart, 1973. 325–355.

grati svjesnu ulogu u edukaciji naših afekata tako da damo ispravni afektivni odgovor na vrijednost, primjerice da obožavamo ono što je vrijedno obožavanja.

Isto tako, postoje mnoga područja našega života na koja možemo utjecati samo neizravno, a za koja smo ipak odgovorni. Zahvaljujući neizravnoj slobodi možemo, primjerice, otkloniti zapreke za nastajanje vrijednosnog odgovora ili doprinijeti povoljnim okolnostima kako bi se izložili dobrom utjecaju. Često se dvije dimenzije slobode (izravna i neizravna) nisu jasno lučile, pa se odatle mislilo da je odgoj volje koja nas čini discipliniranim čovjekom već dostatni temelj za naš čudoredni život.

Sposobnost spoznaje vrijednosti ovisi i o temeljnom držanju¹¹ osobe. Izokrenuta temeljna držanja često su kriva za zatvaranje duhovnih očiju. Odgoj je za Hildebranda identičan s izvjesnim dimenzijama duhovnog odrastanja. Odgojen je čovjek onaj kojega bi Hildebrand nazvao »klasičnim«, odnosno onaj koji ostvaruje u punini klasična ljudska držanja kao što su postojanost, svijest odgovornosti, istinoljubivost, te posebice držanje strahopoštovanja.¹²

Čovjek koji ima temeljno držanje strahopoštovanja svjestan je primata čudoredne sfere. Stoga ne čudi što je Hildebrand posvetio veliku pozornost razmatranju uloge strahopoštovanja u odgoju.

4. Značenje strahopoštovanja za odgoj

Strahopoštovanje spada u odnos prema svijetu koji otvara čovjeka za vrijednosne aspekte stvarnosti.

Ono je nužno već za svaku adekvatnu spoznaju. »U strahopoštovanju se konformiramo fundamentalnoj vrijednosti bića, priznajemo ga, dajemo mu priliku razviti se, nama govoriti, oploditi naš duh«.¹³

Ne samo za spoznaju, nego u još većoj mjeri, strahopoštovanje je nužno za razumijevanje vrijednosti. S jedne strane ono je pretpostavka za razumijevanje i shvaćanje vrijednosti, a s druge je strane središnji dio

¹¹ D. von Hildebrand razlikuje između termina »temeljni stav« (Grundstellung), temeljne intencije i temeljnog držanja (Grundhaltung). Termin »temeljni stav« koristi kako bi njime označio faktične nesankcionirane pozitivne ili negativne opće stavove. Pod »temeljnom intencijom« razumije »specifičnu odluku zadnjeg svjesnog središta osobe, buđenje suverenog središta osobe«, dok držanje »rođeno iz sankcije« kojoj je duša intencija naziva temeljnim držanjem (Grundhaltung). O tome šire, u: D. von HILDEBRAND, *Sittlichkeit und ethische Werterkenntnis*.

¹² Usp. D. von HILDEBRAND, *Sittliche Grundhaltungen*, Regensburg 1969.

¹³ D. von HILDENRAND, *Die Bedeutung der Ehrfurcht in der Erziehung*, u: *Idolkult und Gotteskult. Gesammelte Werke Bd.VII.*, Regensburg 1974., 365.

adekvatnog odgovora samog. Čovjek koji utjelovljuje držanje strahopoštovanja sposoban je pojmiti nešto što je veće od njega samog, on zna da biće nije sredstvo za egoistične svrhe i ciljeve. To držanje koje odgovara na vrijednost bića kao takvog, prožeto je spremnošću priznati nešto veće iznad samovolje. Ono je temeljno držanje naspram bića koje dopušta biću mogućnost da otvori svoju bit te daje stvarima da nas pouče. U prilog aktualnosti Hildebrandovih riječi govori i činjenica da smo danas suočeni sa svojevrsnom »hipertrofijom spoznajnog stava«, pri čemu spoznaja više nije shvaćena kao put za sudjelovanje u biću. Odsustvo strahopoštovanja Hildebrand drži specifičnom »nevrlinom modernog vremena«. Umjesto strahopoštovanja moderni mentalitet obilježava utilitarizam i pragmatički stav koji svijet bića promatra kao nešto što služi samo proizvoljnim svrhama i ciljevima, kao i idol udobnosti koji odbija svaki duhovni napor koji zahtijeva vrijednost predmeta.

Temeljno držanje strahopoštovanja pretpostavka je svake prave ljubavi, prije svega ljubavi prema bližnjem, jer jedino ono otvara pogled za vrijednost čovjeka kao duhovne osobe.

Bez temeljnog držanja strahopoštovanja »nema prave ljubavi, pravednosti, obzira, samoodgoja, čistoće, istinoljubivosti, ali prije svega nema dubine«. ¹⁴

5. Učinak ljubavi

Poznato je mišljenje da je ljubav najdjelotvornija pedagogija. Hildebrand je o ljubavi napisao maestralno djelo naslovljeno *Bit ljubavi*. ¹⁵

Za Hildebranda je ljubav vrijednosni odgovor *par excellence*. Ona je odgovor na individualnu, jedinstvenu vrijednost drugoga.

Ljubav je pretpostavka spoznaje druge osobe, ona otvara oči za vrijednosti koje se u jednom indiferentnom držanju ne bi mogle vidjeti. No, ta činjenica da ljubav čovjeka čini sposobnijim vidjeti vrijednosti ne proturječi činjenici da ljubav već pretpostavlja određeni stupanj shvaćanja vrijednosti.

Kada Hildebrand govori o svojevrsnom prioritetu ljubavi u odnosu na danost vrijednosti, tada to valja razumijeti u smislu da ljubav u ljubljenoj osobi aktualizira nove vrijednosti. Riječ je o specifičnom učinku ljubavi. Ne samo da su u osobi aktualizirane kvalitete koje bi u njoj »drije-

¹⁴ D. von HILDEBRAND, *Sittliche Grundhaltungen*, 20.

¹⁵ D. von HILDEBRAND, *Das Wesen der Liebe. Gesammelte Werke Bd.III*, Regensburg 1971.

male« kao mogućnosti, nego ljubav u mnogim slučajevima vodi čovjeka punoj budnosti, držanju za koje čovjek bez ljubavi ne bi bio sposoban. Pod »budnošću« Hildebrand ovdje ne misli »puku formalnu duhovnu pokretljivost« ni »intelektualnu agilnost«, nego budnost koja čovjeka čini sposobnim otvoriti se i dati se aficirati svim pravim vrijednostima.

U svakom vrijednosnom odgovoru doprinos subjekta nadilazi sudjelovanje u »objektu«. U ljubavi imamo još jedan posve novi doprinos – »dar« subjekta. Važnost ljubavi u odgoju proizlazi i iz toga što »najdublje preoblikovanje osobe postoji tamo gdje se ne primjenjuju sredstva za taj preobražaj, nego gdje smisljeno ponašanje taj učinak nosi sa sobom kao dar. Upravo iz ponašanja koje je posve usmjereno na objekt, od ljubavi proizlazi to djelovanje ... Najdublji pedagoški učinak pridržan je onome što se ne primjenjuje kao pedagoško sredstvo, onome što je u svojem smislu neovisno o pedagoškom djelovanju i u svojoj punini to djelovanje (učinak) kao *superfluum*, kao dar poklanja«. ¹⁶

Iz svega rečenoga slijedi da je Hildebrandova filozofija poziv na obnovu svijesti o primatu ćudorednih vrijednosti u životu čovjeka. Koje će mjesto neka vrijednost zauzeti u kulturi i životu čovjeka, bitno ovisi o odgoju što ga čini suodgovornim za moralno-vrijednosno ozračje određenog vremena i društva. Valja odgajati u istini, u istini o čovjeku i vrijednostima, ne zaboravljajući da je »važniji od stvaranja kulturnih dobara bitak čovjeka samog, ćudorednim vrijednostima osvijetljena osobnost, ponizni, čisti, istinoljubivi, pravedni, ljubeći čovjek«. ¹⁷

DIETRICH VON HILDEBRANDS ERZIEHUNGSPHILOSOPHIE

Iris Tićac

Die Grundintention dieser Auslegung besteht darin, die Beitrage des bedeutenden Vertreters der »Realistischen Phaenomenologie« – Dietrich von Hildebrands – zur Erziehungsphilosophie darzustellen. Die Autorin versucht mit Hildebrand und aufgrund einer phaenomenologischen Analyse des paedagogischen Tuns zwei Fragen zu beantworten: Gibt es eine Eigenwertigkeit des paedagogischen Tuns und in welchem Sinne? Von einem Eigenwert des paedagogischen Tuns koennte nach Hildebrand sinnvoller Weise nur insofern geredet werden, als man an den Wert denkt, der aus dem erzieherischen Tun dem Erzieher erwachst. Mit anderen Worten, betont Hildebrand, dass die Paedagogik, die von dem zu erziehenden Menschen ausgehen will,

¹⁶ D. von HILDEBRAND, *Liturgie und Persoenlichkeit, u: Idolkult und Gotteskult. Gesammelte Werke VII.*, 198.

¹⁷ D. von HILDEBRAND, *Sittliche Grundhaltungen*, 7.

von der objektiven Rangordnung der Werte ausgehen muss. Damit ist auch eine Reihe weiterer Beiträge Hildebrands zur Erziehungsphilosophie berührt: die Auffassung des erzieherischen Tuns als Wertantwort, die Bedeutung der Rehabilitation der affektive Wertantworten und die Rolle der Liebe in der Erziehung.

Da die wesentliche Voraussetzungen fuer die Wertsichtigkeit und fuer das richtige Verhaeltnis zur Welt der Werte die Grundhaltungen sind, versucht die Autorin noch einen Beitrag Hildebrands zur Erziehungsphilosophie darzustellen, naemlich, Hildebrands Ueberlegungen ueber die Bedeutung der Ehrfurcht in der Erziehung.